

Wilhelm Jensen'in *Gradiva* adlı öyküsünde Yazarın Psikanalitik Üretim Gücü

Melik Bülbül , Erzurum

 <https://doi.org/10.37583/diyalog.1404179>

Öz

Yazarlık faaliyetlerinin, bir anlamda yaratım işlevleriyle içiçe olduğunun en belirgin kanıtı, belli yazarlarda kendisini açıkça gösteren karakterlere işlenmiş içsel yaratım becerileridir. Bu anlamda yazarlar için, kâhinlik görevi üstlenmiş göksel bir verinin, yersel ortamda görev icra eden özel kişilikleridir denebilir. Sözü edilen yaratım süreçlerinin somut kesitlerine, kimi yazarların eserlerinde yarattıkları kahramanlarının duyuşsal ve bilinç ötesi durumlarının kendi öz yaşantıları bağlamında taşıdıkları izlerle örtüştüğü bilinmektedir. Bu iz düşümlere karakterlerin içsel donanımlarında sıklıkla rastlanmaktadır. Freudiyen yaklaşım biçimleriyle izlendiğinde, açıkça görüleceği gibi söz konusu yazarların içsel öngörülerinin ve yaşamsal duyarlılıklarının üst düzeyde keskin alımlama süreçleriyle seyrettiği somut olarak görülmektedir. Karakterlerde ve alt dekor olarak figürlerde işlenerek entegre edilmiş karakteristik durumlar, kimi zaman hezeyan (sanrı, paronaya), duygu değişimi, yasak sevi, düşlem (fantazya), frustrasyon, düş, hayal gücü ve yitimi sonrası hayal kırıklığı, sayrı (duygu patolojisi); kimi zaman da suçluluk duygusu, derinlik psikolojisi, vicdan sorgusu, nevroitik salınımlar, histeri, sevisel duygu karmaşası, ölüm dürtüsü, duygu çıkmazı ve bozukluğu, psikozlar, sağaltım sorunu, kabus sanrıları ve bilinçdışı itimler olarak ortaya çıkar. Yazar, kendisine özgü alımlama ve gözlem becerileriyle, öngörü-uzgörü mekanizmalarını etkili bir biçimde işleterek bu parametreleri eserinde kahramanlarına kâhin sezgisi ve içgörü ustalığıyla giydirmeyi başarır. Bu çalışma, Wilhelm Jensen'in *Gradiva* adlı öyküsünde yazarın yaratım süreçlerinde eserini ortaya çıkarırken; kahramanlarını donattığı ruhçözümsele verilerin, doküman analizi yöntemiyle eser ve içeriği üzerinden irdelenmesini amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Yazar, psikanaliz, Bilinçdışı İtim, Nevrotik Bozukluk, Sağaltım.*

Abstract

The Author's Psychoanalytic Power of Production in Wilhelm Jensen's story Gradiva

The most obvious proof that authorship activities are, in a sense, intertwined with creative functions, are the internal creative skills that are embodied in the characters that manifest themselves clearly in certain writers. In this sense, it can be said that writers are special personalities of a celestial datum, who act as a prophet, performing duties in the terrestrial environment. It is known that the tangible sections of the mentioned creation processes, the sensory and superconscious states of the heroes created by some writers in their works, overlap with the traces they carry in the context of their own lives. These projections are frequently encountered in the internal equipment of the characters. When viewed with the Freudian approach, it can be clearly seen that the inner predictions and vital sensitivities of the writers in question

are followed by highly sharp reception processes. Characteristic situations integrated in characters and figures as sub-decoration, sometimes delusions (delusions, paranoia), mood swings, forbidden love, phantasy (fantasy), frustration, dream, disappointment after imagination and loss, syria (emotional pathology); and sometimes it manifests as guilt, depth psychology, questioning of conscience, neurotic oscillations, hysteria, emotional confusion, death drive, emotional stalemate and disorder, psychoses, treatment problems, nightmare delusions, and unconscious impulses. The author, with his unique reception and observation skills, effectively operates the foresight-forsight mechanisms and manages to dress these parameters in his heroes with the mastery of soothsayer intuition and insight. While this study reveals the author's work in the creative processes of Wilhelm Jensen's story *Gradiva*; It aims to examine the psychoanalytic data with which its heroes are equipped, through the work and its content, using the document analysis method.

Keywords: *Author, psychoanalysis, Unconscious Impulse, Neurotic Disorder, Therapy.*

EXTENDED ABSTRACT

It is quite remarkable that Schnitzler, as a writer, gained the appreciation of Freud and that it cost the world of literature (see Pankau 2007: 136 / Schnitzler 2007: 16). Freud expresses this confession in the letter he sent for Schnitzler's birthday. The most striking point here is that a scientist who has contributed to the world of science with his theories, equips one of the important writers of the world of literature with his heroes in the light of the theoretical data in his field and appreciates the fact that he managed to delve into the inner depths of his heroes with psychoanalytic data. Because, with psychoanalytic approaches, which is only the domain of psychiatrists, emotional disorders and treatment processes have been successfully processed by an author into the creative processes through the heroes in his work.

It would not be right to count only Schnitzler among the writers who masterfully process and convey the parameters of depth psychology through heroes. It is known that Jensen, who is the author of the story named *Gradiva* (1907), equipped his heroes with Freudian data like many other writers (Freud 1999: 29). In a sense, this intuition-oriented approach, which can be called author medicine or physician authorship, emerges by processing the inner states of the heroes created in the work into the pre-life parameters as effective and determining / dragging dynamics. More strikingly, Freud (1999: 333), who praised Schnitzler in his letter for his psychoanalytic oriented writing skills, displayed the same attitude towards Jensen. Freud called the author to cooperate in this sense; Jensen did not take kindly to this offer due to his writing duties. In this case, it shows that the phenomena of physician authorship and authorial medicine constitute a sharp stimulating area in the common denominator of psychoanalytic studies focused on depth psychology. On the other hand, it is understood that Freud realized that the imagination of the author was above the theories of the physician and scientific norms, and he realized the limitlessness of this power in the author.

Why does the author try to both equip his heroes with their inner dynamics by going down to their spiritual background and analyze them through those reinforcements? It can be said that the answer to this question stems from the author's ability to decipher the common codes of spiritual movements between work and life, with a soothsayer's superconsciousness. Thanks to this feature, the author deals with man, his life and his inner world with all its parameters, with the meticulousness of a psychiatrist on the one hand and the sensitivity of a physiologist and anthropologist on the other; supervises, examines, initiates solutions and treatment processes. In this context, thanks to these admirable superior features of the author, the reader is equipped to learn, define and export the introductory aspects of the outer world, the human and his inner world, and all aspects of emotional changes, through the window of psychoanalytic data regarding the heroes. Thus, a deep and multidimensional communication and interaction network is established between the author, the reader and the work. Analytical data, which also creates positive effects in practical life, supports the formation of the infrastructure of a healthy individual and society. The healing processes of literature in the readership through the work also manifest themselves as a result of the same network.

Freud isn't limited to just processing the psychoanalytic analyzes of Jensen's *Gradiva* (1907) with virtuoso rigor on the author's creativity, the characteristic emotion components he internalized in the characters; he analyzes and concludes the same mastery in Leonardo da Vinci, Michelangelo, Stefan Zweig, Goethe's autobiographical literary world, Dostoyevsky by detailing his analyzes with cross-stitch thinness and aesthetics. He does not only do these studies with the help of a psychiatrist's observation; At the same time, it prioritizes and achieves to deal with the physical and spiritual components of social existence in an integrated manner in the relationship between human and life. While examining the symptoms of personality split (Ich-Spaltung) pathology, it is seen that the self-integration (Ich-Vereinheitlichung: Zoe Bertgang and *Gradiva*).

Giriş

Yazar olarak Schnitzler'in, Freud'un beğenisini kazanması ve bunun yazın dünyasına mal olması oldukça dikkat çeken bir olaydır (bkz. Pankau 2007: 136 / Schnitzler 2007: 16). Freud bu itirafını, Schnitzler'in doğum günü için gönderdiği mektubunda dile getirir. Burada dikkat çeken en önemli nokta, bilim dünyasına teorileriyle mal olmuş bir bilim adamının, edebiyat dünyasının önemli yazarlarından birine kendi alanındaki kuramsal veriler ışığında kahramanlarını donatması ve ruh çözümsel verilerle kahramanlarının iç derinliklerine inmeyi başarmasını takdir etmesidir. Çünkü ancak psikiyatrların alanı olan ruhçözümsel yaklaşımlarla duygu bozuklukları ve sağaltım süreçleri, bir yazar tarafından eserindeki kahramanlar üzerinden yaratım süreçlerine başarıyla işlenerek giydirilmiştir. Bülbül (2008), yazarın kahramanlarını yaratırken kullandığı dil ve dil ötesi öğeleri nasıl ustaca sanatsal bir boyuta taşıdığını ve onların ruh biyografilerini kendi profilinden aktartmadaki başarısını şu ifadelerle aktarır:

Seçtiği figürlerin arka alanlarının derinlik psikolojisiyle örülü oluşu, onun kahramanlarına yüklediği zaman üstü değerlerle ölçülür. Bu yüzden daha yaşadığı dönemde yarının yazarı olmasını başarabilmiş ender yazarlardandır Schnitzler. (Bülbül 2008: 221)

Derinlik psikolojisinin parametrelerini kahramanlar üzerinden ustaca işleyen ve aktaran yazarlar arasında sadece Schnitzler'i saymak doğru olmaz. Ele alınan *Gradyva* (1907) adlı öykünün yazarı Jensen'in de diğer pek çok yazar gibi Freudiyen verilerle kahramanlarını donattığı bilinmektedir (Freud 1999: 29). Bir anlamda yazar hekimliği veya hekim yazarlık denebilen bu sezgi gücü odaklı yaklaşım tarzı, eserde yaratılan kahramanların ön yaşam parametrelerine içsel durumlarını etkin ve belirleyici/sürükleyici dinamikler olarak işlenerek ortaya çıkar. Daha dikkat çekici olan ise Schnitzler'e ruhçözümsel odaklı yazarlık becerileri nedeniyle mektubunda övgülerde bulunan Freud (1999: 333), aynı tutumunu Jensen için de sergilemiştir. Freud, yazarı bu anlamda işbirliğine çağırılmış; Jensen yazarlık görevi gereği bu teklife sıcak bakmamıştır. Bu durum da göstermektedir ki, hekim yazarlık ile yazar hekimlik olguları, ruhçözümsel odaklı çalışmaların derinlik psikolojisine yönelik ortak paydasında keskin bir uyarıcı alan oluşturmaktadır. Diğer yandan Freud, anlaşılmaktadır ki, yazarın hayal gücünün, hekimin kuramlarının ve bilimsel normların üstünde olduğunu kavramış ve yazardaki bu gücünün sınırsızlığını fark etmiştir. Freud (1999), bu düşünceleri kendi ifadeleriyle savlamış gibidir:

Olasıdır ki, gerek yazar, gerek biz aynı kaynaktan yararlanıyor, aynı konu üzerinde çalışıyoruz ama her birimiz değişik yöntemle yapıyor bunu, ancak ele geçen sonuçlardaki uygunluk gerek onun, gerek bizim çalışmalarımızda doğru yolu izlediğimizi ortaya koyuyor. Bizim yöntem, başka kişilerdeki anormal ruhsal olayların bilinçli gözlemlenmesinden, bunlara egemen yasaların ele geçirilip dile getirilmesinden oluşuyor. Yazar ise bir başka yol tutuyor anlaşılın, dikkatini kendi ruhundaki bilinçsiz'e yöneltiyor. Bu bilinçsiz'in gelişim olanaklarına kulak veriyor, bilinçli bir eleştiriyle onları baskılamayarak sanatsal dışavurumlarına izin veriyor. (Freud 1999: 331)

Yazar neden kahramanlarını ruhsal alt yapılarına inerek onları içsel dinamiklerle hem donatmaya ve hem de o donatılar üzerinden çözümlenmeye çalışır? Bu sorunun karşılığı, yazarın bir kâhin üstbilinciyle eser ve yaşam arasında ruhsal devinimlerin ortak kodlarını çözebilme yetisinden kaynaklanmaktadır denebilir. Bu özelliği sayesinde yazar, bir

yandan bir psikiyatir titizliği ile diğer yandan bir fizyolog ve antropolog duyarlılığı ile insanı, yaşamını ve onun iç dünyasını tüm parametreleri ile ele alır; denetler, irdeler, çözümler ve sağaltım süreçlerini başlatır. Bu bağlamda yazarın takdire değer bu üstün özellikleri sayesinde okur da kahramanlara dönük psikanalitik verilerin penceresinden dış dünyanın tanıtıcı yanlarını, insanı ve onun iç dünyasının derinlikli durumlarını, duygu değişimlerinin tüm yanları ile yakından öğrenmeye, tanımlamaya ve dışa aktarmaya elverişli donanımına kavuşmuş olur. Böylece yazar, okur ve eser arasında derinlikli ve çok boyutlu bir iletişim ve etkileşim ağı kurulmuş olur. Pratik yaşamda da olumlu etkiler yaratan analitik veriler, sağlıklı bireyin ve toplumun alt yapısının oluşmasına destek sağlar. Edebiyatın, eser üzerinden okur kitlesinde sağaltım süreçleri de yine aynı ağın bir sonucu olarak kendini gösterir.

Kâhinlik sezgisinin üst eşiklerinde anlama ve alımlama kozmolojisini konumlayan yazar, geleceğe yönelik öngörülerini yaşamla paylaştığı gibi okuruyla da paylaşır. Gelecekten haber verme de denebilen bu vizyon yeteneğinin, yazarın sezgi ve alımlama dünyasında özel bir çabayla mı, yoksa göksel bir verinin insanlığa aktarılması gereken göksel vergi mi olduğu düşünölmeye değer konulardır. Ön görülerinin günümüzde haklı çıktığı edebiyat dünyasının hassas görüşlü yazarları ve düşünürleri, ilk dönem sanayi devrimi süreçlerini izleyen modern ve modern sonrası teknolojik gelişmeler, bilgisayar çağını tetiklemiştir. Ardından yeni tekillik dönemi denen 4.0 ve ardı sıra beklenen 5.0 sanayi devriminin insan yaşamını katledeceğini; eserlerin konu bağlamında yer alan izlerini ve uzantılarını da işleyen bir estetik haz ve ruhçözömsel beceriler kuşaðından aktardıklarına sıkça tanık olunmaktadır (Bölböl 2019: 35).

Öngöröleri ve kâhinlik sezgileri üst düzeyde keskin olan bu yazarlara Günther Grass'ı, Kurt Marti'yi, W. D. Schnurre'yi, Franz Kafka'yı, Thomas Bernhard'ı, Arthur Schnitzler'i, F. Nietzsche'yi, Heinrich Böll'ü, Max Frisch'i, Wolfgang Borchert'i ve daha pek çok yazarı örnek olarak göstermek mümkündür (Marti: 2013; Bernhard: 1975; Frisch: 1950). Eserler bağlamında *Homo Faber*, *Die Fabrik*, *Das Brot*, *Auf der Flucht*, *Die Rättin*, *Mein Sohn*, *Die Verwandlung*, *an der Brücke*, *Ereignisse (Die Maschine)* ve daha başka anlatılar/eserler, bunlara paralel olarak aynı ruhçözömsel çizgilerde örnek olarak gösterilebilir (Bölböl 2022: 37).

Freud, sadece Jensen'in *Gradiva*'sının (1907) psikanalitik çözümlmelerini yazarın yaratıcılığını, karakterlerde içselleştirdiği karakteristik duygu bileşenlerini onlara virtööz titizliği ile işlemekle sınırlı kalmaz; aynı ustalığı Leonardo da Vinci'de, Michelangelo'da, Stefan Zweig'da, Goethe'nin özyaşamsal yazın dünyasında, Dostoyevski'de çözümlmelerini kanaviçe inceliğinde ve estetiğinde ayrıntılandırarak irdeler ve sonuçlandırır. Bu çalışmalarını sadece bir psikiyatrin gözlem marifetiyle yapmakla kalmaz; aynı zamanda insan ve yaşamı ilişkisinde sosyal varlığın bedensel ve ruhsal bileşenlerini bütünleşik olarak ele almayı önceler ve bunu başarır. Kişilik bölünmesi (Ich-Spaltung) patolojisinin semptomlarını irdelerken her karakter üzerinden, benlik bütünleşmesinin (Ich-Vereinheitlichung: Zoe Bertgang ve Gradiva) derinlikli arkaplanına, düş ve düşlemler üzerinden inmeyi de başarır.

Freud, eserlerde yazarlık marifetiyle biçimlendirilmiş ve işlenmiş karakteristik donanımları kendi dönemine dek ele alınmamış yaklaşım biçimleriyle çözümlene yoluna gitmiştir. Bu anlamda kendisinin beraber çalıştığı Charcot, J. Breuer, W. Fliess ve Jung gibi uluslararası öneme sahip ruhçözümleyicilerle de fikir alışverişi olmuş ve sonraki yıllarda (Freud 1906: 17) kendi yöntemlerini (hipnotik telkin, düş yorumları ve serbest çağrışımlar) oluşturmuştur. Freud sağaltım süreçlerinde ön çalışmalar olarak, serbest çağrışımlara ve rüya yorumlamalarına başvurmuştur. Bunun en önemli nedeni, rüyaların istemler/arzularla olan bağlantıdır. Ruhsal sorunların kaynağı olarak, düşlemlerle (fantazma) düş olaylarının derinliğinde, bireyin bilinçdışına itilmiş baskılamaları sonucu, kendisinde sayrılar olarak (patolojiler) yaşamının çocukluk sonrası evrelerinde baş gösteren yansımalar olarak değerlendirir. Bu baskıların da nedenini, cinsel sevilerin baskılanması sonucu bilinçdışına itilmesinde görür. Tabii bu sonuçlar pek çok klinik deneyler ve özyaşamsal tanıklıkların total verilerinden elde edilmiştir. Diğer yandan Freudiyen yaklaşımlara, Freud'un kendi döneminde de olmak üzere, sonraları da kimi temkinli yaklaşımlar ve eleştiriler getirilmiş bulunmaktadır.

***Gradiva* Öyküsünde Ruhçözümsel İmgeler**

Freud'un, *Freud Kitaplığı* başlığı altında yer alan ve diğerleri gibi roman ölçeğinde olan *Gradiva*¹ adlı anlatısı (nuvel) çok boyutlu bir yapı içermektedir. Karakterlerin seçilişi, içsel donanımları, çevresel faktörlerle olan zaman üstü ve derinlikli ilişkileri, ruhsal hezeyanları, düş durumları, düş-düşlem içiçeliği ve diğer parametreler bakımından öykü çok katmanlı bir yorumlama alanı sunmaktadır. Öykü, *Düşlerin Yorumu*'nda (1900: 30) yer alan *Oidipus Rex* ve *Hamlet* yorumlarının dışında Freud'un bir edebiyat eseri üzerine yayımlanmış ilk çözümlemesidir. Bu aşamada irdelenmek üzere ele alınan imgeler sıralı olarak çözümlenmeye çalışılacaktır. Jensen'in genetik bakımından *Gradiva* ile yakın ilişkili olabilecek iki ayrı nuvelinin de olduğu Freud tarafından incelemeleri sonucu tespit edilir. Bunlardan ilki *Kırmızı Şemsiye* beyaz ölüm çiçeği ve unutulmuş eşya imgesi ile düşlemler zincirinde *Gradiva* ile yakın benzerlikler içerir. *Gotik Evde* adlı diğer nuvelde de yine aynı uzantılı düşlemlerle içiçe girilmiş manifest (açık, dışa vurumlu düşler) içeriğe rastlanmaktadır.

Freud'un, Jensen'in eserinde gördüğü daha derin anlamın dışında, öykünün yer aldığı sahneden özellikle etkilenmiş olduğu kesin olarak bilinmektedir. Bu da bu esere yaklaşım istencinin özel nitelikli olduğunu ortaya koymaktadır. Pompei'ye olan ilgisi Fliess ile mektuplaşmalarında (1950) pek çok kez ortaya çıkan eski bir ilgiydi ama bu 1902 yılında Pompei'yi ziyaret edişinden yıllarca önceydi. Freud, her şeyden önce Pompei'nin tarihsel yazgısıyla (toprağa gömülmesi, orada uzun süre kalması ve bazı anılara barınak oluşturması sonra bunların yeniden ortaya çıkarılması) çok bildiği zihinsel/duyusal olaylar (bastırmayla bilinç dışına itme, sonra bilinç üstüne çağrışımlarla

¹ Gradiva rölyefi günümüzde Chiaramonti Müzesi'nin (Vatikan) VII/ 2 nolu seksiyonunda korunmakta olup 1284 numaralı katalogta kayıtlı bulunmaktadır.

çekme ve ortaya çıkarma süreçleri) arasında benzerlikler/bağıntılar kurma açılımlarından etkilenmiş ve haz duymuştur (Freud 1900: 30).

Düş, Düşlem ve Sayrı İmgeleri

Düşler, ruhçözümleyici bilim insanları kadar yazarların da ilgi iklimlerine keskin izdüşümlerle girmiş bulunmaktadır. Bunu, yazarların eserlerinde ustalıkla yapılandırdıkları karakter yaratımlarında ve onların içsel bileşenlerinde açıkça görmek sık rastlanan bir olgudur (Freud 1900: 45). Düş gücü zengin yazarlar tarafından yaratılan ve bir öykünün akışı içinde ustaca kurgulanmış karakterlere gördürülmüş düşler, bu gizemli dünyanın meraklı okuyucularını en dip uyananlarına varana dek burgacına almış ve bu gizem, insanın merak dünyasında varlığını ve etkisini süresiz olarak koruyabilmiştir. Bu bağlamda tartışma konusu düşlerin, gerçek yaşamla ilişkisinin ne olduğu, etki düzeyinin varlığı, içeriği ve geleceğe yönelik belirleyiciliğinin olup olmadığı gibi yazgısal öneme sahip bir alan açtığı bilinen bir gerçektir. Düş ve düşlemlerin çağrışımsal barınağı olan Pompei, Freud tarafından özel bir ilgi ile gözlemlenir. Zaten Freud'u bu esere yönlendiren ana etmen de bu olmuştur (Freud 2004: 248).

Eser, derin anlamı yanında, anlatı konusu yapılan olayın geçtiği kent Pompei, varbulunduğu konumu ve tarihsel özelliği bakımından, bilinçdışı ve bilinççi bağlamları bir arada barındıran bir üst ontoloji içermektedir. İnsan bilinci ile bu noktada büyük bir yakınlık/benzeşim göstermektedir. Doğal olarak bu da Freud'un ruhçözümsel çalışmaları için çok işlevsel ve ritmik bir ortam oluşturmaktadır. Düşlerin içeriğinde yer alan bilmeceyi sınırlar, yazarı özellikle celp etmiştir. Bilimin düşlere olan yaklaşımının olumsuz oluşu, dahası normlardan uzak ve dayankasız olarak kabul edilişi, Freud'u bunların karşısında yer almaya sürüklemiş ve tepkisel dürtülerle batıl inançlıların safına itmiştir. Oysa bir isteğin gerçekleşimi olan düşler (Freud 2004: 249) insanın içsel durumlarının yaşam ve beklenti kuşağındaki devinimlerinin açığa çıkması bakımından yadsınacak bir durum olmamalıdır. Özellikle bir psikiyatr için düşlerin sağaltım süreçlerindeki olumlu katkılarının olduğu düşünüldüğünde; konu daha da önemsenmektedir. Bu bağlamda düşlerin içeriği, düşlemlerle ilgisi, insanın yaşam evrelerindeki kuluçka dönemi (önbuluş çağı) ve sonrası sanrılara etkisi ve sağaltım süreçlerine olumlu katkısı gibi bir dizi süreçlerle içiçe olduğu anlaşılmaktadır.

Jensen'in kendisinin bizzat "Pompei Fantezisi" olarak tanımladığı *Gradiva* anlatısının hikâyesi, Norbert Hanold adında bir arkeolog bilim adamının, Roma'daki bir antik eserler müzesinde keşfettiği rölyef üzerindeki resim ile başlar. Resim, yetişkin bir kızın yürür vaziyetindeki görüntüsünü yansıtmaktadır. Resimdeki yürüyen kızın ayaklarının konumu, anlatının tüm diğer imgelerinin açılımlarına temel uyanan olarak etki ettiği dikkatleri çekmektedir. Bu haliyle kabartma resme anlatı kahramanının duyduğu ilgi, anlatının psikolojik temelini de oluşturmuş bulunmaktadır (*Gradiva*: 3). Bu evreden sonra anlatı kahramanını resimdeki gizil ruh kendisine çeker ve bu büyüleyici etki ile Hanold, resimde kendince yaşadığı döneme ait kimi izler ve uzantılar bulur. Sanrılarla ve sayrılarla ilgili süreçler de bu aşamada kendisini hissettirir. Yazar, bir ruhçözümleyici

titizliği ile tematik süreçleri ve kahramanlarını bu ekseninde, psikanalitik kavramlar kuşağında yer alan imgelerle donatarak sanat ve terapi arasında titreşimli ve etkileşimli bir bağ kurmayı başarır. Freud'u kendine çeken alan da yazarın üstün sezilerinin barındığı yaratıcı hayal gücünün bu ağı olmuştur.

Düşlerin ruhsal bir olay olmadığı tartışması da bir yandan bilimle çatışması, diğer yandan sağaltım süreçlerinin bilimsel normlar ile sonuçlanması beklentisini de sorunsallaştırmıştır. Bilim, düşlere fizyolojik bir olay olarak bakmaktadır. Bedensel uyarıların ruhsal enstrümanlar üzerindeki etkileri olarak değerlendirir (Freud 2004: 250). Tam da bu aşamada yazar, sözü edilen öngörü ve önsezileriyle imdada yetişmektedir. Belki de Freud'un elini güçlendiren yukarıda ifade edilen yazarın kâhinlik becerisi veya ruhçözümsel becerilerinin (sınırsız hayal gücü) etkisiyle, kahramanlarına giydirdiği içsel donanımlar olmuştur. Bu noktada ruhsal durumların, tam anlamıyla bilimsel normların dışında bir araştırma konusu olması gerçeğini de dikkate alarak, ne denli bilinmeyenin üzerinde çözümlene yapıldığının (çalışıldığının) ayırdına varmak da gözden uzak tutulmamalıdır. Murakami (2007: 141), roman yazmayı sağlıklı bir eylem olarak değerlendirirken bu düşüncenin arka planındaki yaratım süreçlerinin gerçekliğin sınırlarını göksel bir etki ile zorladığını ima eder. Roman yazmaya çalışıldığında, insanlığın temelinde bulunan zehir gibi bir şey çekip çıkarılır, görünür kılınır. Yazarlar az çok bu zehre maruz kalır. Burada *zehir* olgusu ve *çekip çıkarılma* eylemlerinin boşuna kullanıldığı sanılmamalıdır. Her iki kavram da ruhçözümsel süreçlerin içinde yer alır ve bir kazı işlemini anımsatır. Freud'un (1986: 29), arkeologlara bilim adamı olarak özel bir ilgisinin olduğu burada kendisi hissettirmektedir. Derinlik psikolojisinin ana donatıları arasında yer alan derinlik kavramı, bilinçdışına itilmiş, bastırılmış duygu katmanlarının, sorunsal olarak nüks evrelerine neden olması ve bunların sağaltım süreçlerine sokulabilmesi için ön buluş/çocukluk dönemi travmalarının bulunup çıkarılması, çağrışımsal kazı faaliyetleri ile eşdeğer bir alan oluştururlar. Arkeolog-psikiyatr, kazı-derinlik psikolojisi, çıkarım-sağaltım özdeşleştirilmeleri bu anlamda büyük önem taşımaktadırlar. Bu bağlamda yazar-arkeolog analojisinin, ontolojik genetiğinin varlığı da göz ardı edilmemelidir. Kazılarla tarihsel gizlere inmekle, derinlik psikolojisinin sağaltım süreçlerinde ruhsal verilerin derinliklerine inme açık biçimde yakın benzerlikleri içermektedir. Yazarın farkı ise bu işlemlerde yaratıcı hayal gücünün, olay örgüsünde ve şahıs kadrosunda kendisini göstermesidir.

Düşlemlerin gizemi, karakterlerdeki iç donatıların bireysel ve sosyal ilişkiler ağında bio-psiko-sosyal sorunları lateral (gizli) ve manifest (açık) düzlemde yuvalanmış bulunurlar. Çözümsel süreçler de bu kuluçkada yatmaktadır. Anlatıda Hanold, Gradiva figürü üzerinden kendi bilinçdışına itilmiş özyaşamsal sorunların izlerini sürme dürtüsüne kapılmıştır. Düşlem, nevrotik bir fantazma etkisiyle Gradiva'nın resmiyle istem dışı oynar. Çünkü bu oyunda "bugüne yönelik" izler keşfeder (*Gradiva*: 21). Yürüyen kız adlandırması ile Yunanlı olduğu sanısına kapılır ve onu Elen soyuna atfeder. Hayallerinin hizmetinde ve istemlerine uygun biçimde onu yönlendirme hezeyanına kapılır. Gradiva'nın ayak biçimi ve yürüyüşünün olası rotası Hanold'u daha da gizemli düşlemlere sevk eder. Bu noktada yazarın, kahramanlarına iç görü ve düşlem gücüne ait donatıları ustalıkla işlemesi, sanatsal gözleme ve yaratım adına büyük anlam taşıdığı

görülmektedir. Hanold, bu düşlemler içinde sayrılara kapılmış vaziyette arayış içinde bulunurken, düşünde de bu düşlemin kâbusuna maruz kalır. Bu düşünde Vezüv yanardağını ve Pompei'nin apokaliptik yok oluşunu görür (*Gradiva*: 12). Düşlemlerin, düşler üzerindeki bu uzantılı etkilerinin, ruhsal derinliklerde yuvalanmış sorunsal itimlerin depreşmesine neden olduğunu yazar kendi yaratım süreçleri ile okuruna sunar. Bir anlamda yazar, bu aşamada bir psikiyatr titizliği ile olay örgüsünü ve karakterlerin ruh bilmecelelerini anlamlandırmaya koyulur. Öyle ki Hanold uyandıktan bir süre sonra Gradiva'nın, tarihsel geçmişindeki Pompei felaketinden arta kalan enkazın külleri altında kaldığının sanrısını yaşayarak; onun yasını tutmaya başlar. Bu paranoyanın uzantısı olarak Gradiva ile bazı insanları benzeştirir ve onların izlerini düşsel olarak sürmekten kendini alamaz (*Gradiva*: 25). Bu haliyle Hanold tam bir düşlem anaforu içinde kendini bulur. Bu duygu değişimlerinin ve yaratısal dışavurumların/dışyansıtım virtüözünü ise kuşkusuz yazarın kendisidir. Kesintisiz düşlemsel salınımlardan sonra Hanold, kendisini Pompei'nin huzursuz ortamında can çekişir durumdan kurtaramaz ve sanrıların şiddeti giderek ivme kazanır. Bu hayal güçlerinin gerçek yapımcısı yaratıcısı yazarın düş gücüdür. Hanold, sanrıların itisiyle Roma'ya, Napoli'ye ve oradan da daha (düşlemde ve gerçek yaşamda içiçe akış halinde) bilinmeyenlere uzanıp gider. İçindeki sanrılardan kurtulmanın yollarını aramaya koyulur. Onun bu huzur ve girdaptan çıkış arayışı, onu yeniden Pompei'ye getirir. Sonunda bu iç hezeyanların neden olduğu hoşnutsuzluğun kaynaklarının sadece çevresindeki durumların, olayların ve nesnelere olmadığını, bizzat kendisinin paranoya odaklı duygu değişimlerinden kaynaklandığını sezinler (*Gradiva*: 42).

Hanold, Gradiva üzerinden yürüyen ölüm imgesini (bilinçdışına itilmiş çocukluk anılarında saklı, derinlikli sevisel arzularını) hezeyanlarında yaşattırırken; saklı yaşantılarının gizil duygularını yaşayan imge Zoe üzerinden açığa çıkararak sağaltım süreçlerini kapısını aralar (*Gradiva*: 89). Yazar, hayal gücünün ustalığıyla ve kişilik bütünleşmesi yaratımıyla (Ich- Vereinheitlichung) anlatı kahramanını ve onun üzerinden kendi sanrılarını sağaltım yoluna gider (Freud 1999: 307). Ben-sevisel dürtülerinin gizil olarak yuvalanmış durumlarına, kurgusal figürler marifetiyle terapi olanakları oluşturur. Hanold'un Gradiva adlandırması bir anlam kaymasına uğratarak Zoe adlı (Zoe Bertgang) kurgusal figürüne evrilir.

Ölüm çiçeğinden, yaşayan sevgiliye dönüşme süreci nevrasteni-patoloji karışımı bir anomaliye ve sonrasında da sağaltım evresine dönüşür. *Gradiva*'nın resminin büyüüne esrik vaziyette kapılmış olan Hanold, geçmişe yani cansız bir nesneye tutkunluğunun hayal kırıklığını, düşleminde yarattığı Zoe (Yaşam), (Freud 1999: 262) ile gidermeye bir anlamda sağaltımaya çabalar. Bu noktada, mezarlık, Pompei, Vezüv küllerinin örtüsü, ölü insanların görüntüleri, ölüm, (ölüm çiçeği), hayvan imgeleri, balayına çıkan çiftlerin çağrışımına dönük yaşamsal anıştırmaları, bir bütün olarak Hanold'un hezeyanlarının yapı taşlarını oluştururlar. Hanold, bunlarla yüzleşmesinden ve içsel hesaplaşmalarının ardından suçluluk duyguna kapılıp bundan sıyrılmanın yollarını aramasında, düşleminde yarattığı Zoe büyük rol oynar. Sağaltım sürecinin bu uyarımla başladığını tanık olunur. Yazar şah mat ön bilinciyle, yaratım süreçlerine yenisini katmayı başarır. Yazar, arkeolojik fantezi anlatısı ile kurgusal bir aşk hikayesi üzerinden

kendisinin geri itimleri'nin yarattığı bilinçdışı sorunlarını, yarattığı kahramanları üzerinden sağaltım süreçlerine maruz bırakarak terapi etmenin başarısını somut olarak yansıtmayı başarır. Zoe kurgusuyla yazar, kahramanının çocukluk yıllarında bastırılmış sevisel itimleri'nin saklı yuvasının önüne örülmüş tabusal duvarların dışına çıkma kapısını (aralık imgesi) ustaca yapılandırabilmiştir (*Gradyva*: 53). Zoe, Hanold üzerinde sağaltım uygulayan bir hekim rolündedir. Gradyva Hanold'daki bilmecemsi hezeyanları tek tek çözüme kavuşturmuş onu çocukluk yıllarındaki sevgilisinin imgesiyle buluşturmuş, derinliklerinde yatan baskıcı suçlu kişilik patolojilerini nevroitik çıkmazlardan arındırmış katarsis sürecinden ve süzgecinden geçirerek kendi sağlatılmış öz bilincine ulaştırmıştır (*Gradyva*: 75).

Vezüv Yanardağı ve Bilinçdışı Analjisi

Yazarın iç görüşünü ve hayal gücünden kaynaklanan yaratım süreçlerini, yazarın anlatılarında kurguladığı karakterlerin iç dünyalarından okumak en kolay ve bir o kadar da en zor olan olaydır. Metafizik olguları, bilinçdışı durumları veya yansımaları olarak değerlendiren Freud (Freud 1986: 17), eserlerde donatılan kahramanların düş dünyalarının hezeyana (paranoyaya) ve oradan da nevroitik durumlara ve sonuçta psikoz bozukluklara dönüştüğünü hekimlik gözüyle alımlar ve aktarmaya çalışır. Bu noktada bilimsel normlarla yer yer çatışma halindedir. Bunun nedeni, bilimsel verilerin somut dayanaklarının insan bilincindeki depresilere dayalı duygu değişimlerini deneysel ve nicel verilerle her zaman verilemeyeceği gerçeğidir. Bilinçdışı itimlerde, insan yaşamının tüm evreleri özellikle bunların ön buluş dönemlerdeki yaşamsal değişkelerin ve travmatik olaylardan kaçış biçimindeki bastırılmış durumlarını çözümleme faaliyetleri ilk dönemlerde sorunsal ve gerçekten uzak olarak tanımlanmaktadır (Freud 1900: 76). Bilinçdışı durumlar, bilmecemsi bir karadelik olarak görülmekte ve insanın ruhsal devinimlerinin, ruh olgusu merkezli değişimler olduğu da hesaba katılınca, ruhçözümsel yöntemlerin sorunlu olduğu ileri sürülmektedir. Bu sorunsallığı ortadan kaldıracak olan ilkelerin bulunması ile (hipnotik telkin, çağrışımsal yöntem, ön buluş dönemine derinlik psikolojisinin uyaranlarıyla inme, itimlerle günlük hezeyanlar arasında bağ-analojiler-kurma) bir anlamda psikanalitik yöntem yerini sağlamlaştırmıştır denebilir. Bu anlamda aklın uyumlu çağrışımları bilinçli süreçleri; buna karşın aykırı, zıt/karşıt olarak çalışma durumları bilinçdışı süreçler olarak görülmüştür (Freud 1986: 292).

Hiçbir ağır nevroz vakası yoktur ki, erken yaşam yıllarında ve buluş döneminde kendi kendine cinsel doyum sağlama çabası oluşumunda rol oynamasın. Böyle bir doyumunu baskılama çabası ile baba korkusu arasındaki ilişki genellikle o denli iyi bilinmektedir ki, söz konusu ilişkinin yalnızca adını anmak yetecektir burada. (Freud 1999: 242)

Yazar, kendine özgü saptaması ile ruhsal kaynaklı sorunları, sevisel duyguların bastırılmasına bağlayarak, bireyin bilinçdışına itilmiş durumlarının sağaltımının bu düşümün (itimler kompleksinin) çözülmesi ile (psikanaliz süreçler) gerçekleşeceğini deneyimlemiş ve saptamıştır. *Gradyva* anlatısındaki ruhçözümsel süreçlerde de bu yöntemin Vezüv yanardağı imgesi ile verildiğine tanık olunmaktadır. Bilinçdışı ile Vezüv (lav-negatif bellek-itimler benzeşimi) arasındaki yakınlığın, sanatsal ustalıkla yazar

tarafından kurgulanması Freud'un hayranlıkla izlediği sahne olmuştur. Belli uyaranların etkisiyle iç olayların itimi, nasıl bir yanardağın volkanik patlamasını tetikliyorsa bilinçdışına itilmiş olayların baskılanmış durumu da aynı sıkışmışlığın itisiyle bilinç üstüne uyarımlar sonucu nüks etmesi/ açığa çıkması ritmik bir paralellik oluşturmuştur. Yazarın yaratıcı hayal gücünün hayranlık uyandıran bu kurgusu, Freud'u derinden etkilemiş olacak ki, eserin yazarıyla mektuplaşma yoluyla yakınlık kurmak gereksinimi duymuştur (Freud 1999: 248). Pompei ana beden/bünye olarak, Vezüv yanardağı ise alt bilinç olarak Hanold'da sesleniş hezeyanları ile ruhuna çağrıda bulunarak onu ikinci kez kendisine çekmiştir. Bilinçdışının saklı itimleri olarak yanardağının yaklaşık 2000 yıllık külleri altında saklı /gizil anıları biçiminde kalan/korunan olaylar yazarın hekim yazarlık becerisi ile ayrıntılandırılmış ve kendi içinde boyutlandırılmıştır. Kül imgesi ile dışa vurulmuş bilinç itimleri manifet (açık) düşlemlerin somut verileri olarak elde edilmiştir. Sağaltım süreçlerinde aranan durumlar ve göstergeler olan bu dışa vurumlar en değerli veriler olarak ruhçözümleyicilerin malzemeleridir.

Ölü imge olarak Gradiva, yaşayan ve güncel kalıt olarak eski sevgilinin yeniden yaşamla buluşmuş haline düşlemlerde dönüşmüş ve ince bir hesaplaşma evresinden sonra içsel çatışmaların dinginlik halini almasından sonra sağaltım sürecini tamamlayarak Hanold'da katartik duygu oluşumunu tamamlamıştır. Küllerin izinden eskinin bastırılmış anılarına uzanma, Gradiva'nın azarlamalarından eski/çocukluk dönemindeki sevgili tarafından reddedilme, lavların ürküntüsünden sevisel doyumdan uzak kalmanın/frustrasyon sayrılarına olan tüm aşamalar ile yüzleşme ortamı sağlanmış ve Hanold, Gradiva /Pompei yolculuğunu, bilinçdışı ve Zoe Bertgang ile buluşmasını da bilinçüstü yolculuk özdeşleşmesi ile tamamlamıştır (*Gradiva*: 55). Yazar inanılmaz hayal gücünün etkisiyle, eskinin kalıntılarında çekip aldığı kurgu nesnesini Gradiva imgesi/resmi olarak Antik dönemin kazılarında seçerek işlerken; dönemsel imgesini, Alman kökenli bir yaşamla örtüşen Zoe'den alarak kurgusunu eşdeğer bir olguda bütünleşik olarak işlemeyi başarmıştır. Geçmişin derinliklerinde saklı kalan ve unutulması ölçüde bilinçdışına itilmiş olan olayların, bireyin yaşamının son evrelerinde nüks ederek kendini hezeyanlar zinciri ve nevrotik duygu bozuklukları, sonrasında da psikozlara yol açan önemli rahatsızlıklar biçiminde göstermesi, yazarın kurgusunun çok boyutluluğunu, psikanalizin de çalışma alanının derinliklerini göstermektedir (Adler 2008: 106). Edebiyat ile psikanalizi buluşturan bu kesit, yazarın hekimliğini, hekimin yazarlığını aynı noktada buluşturmaktadır. Edebiyatın sağaltım gücünün, psikanaliz yöntemlerle örtüşen terapi uygulamalarını anıştırdığı açıkça görülmektedir. Bu yakınlık, göz ardı edilmemesi gereken bir konu olmalıdır. Eco'nun (2017: 208) ifadesiyle bu durum *yazarın kendini aşma yetkinliğidir*. Diğer yandan aynı paralellikte Freud (1999: 327) bu yakınlığın adını kendi tanımlamasıyla saptamaktadır:

Evet, yazarın anlatıda izlediği sağaltım yöntemiyle psikoterapideki yöntem arasındaki benzerlik Gradiva'da doruk noktasına ulaşır, çünkü analitik psikoterapide de ister sevgi, ister nefret, hastada yeniden uyandırılmış tutkular her defasında hekimin şahsını kendilerine obje seçer. Beri yandan, kuşkusuz birtakım ayrımlar Gradiva'daki sağaltım olayını, tıbbın asla erişemediği ideal bir sağaltım aşamasına yüceltir. Gradiva bilinçdışından çıkıp gelerek bilinç sahnesinde boy gösteren sevgiye karşılık verebilir ama hekim bunu yapamaz. (Freud 1999: 327)

Yazar, okuru Hanold üzerinden yeniden Pompei'ye geri getirmesinin asıl amacı, onun düşlemlerinde hastalık boyutuna ulamış baskılamaların ortaya çıkmasıdır. Çünkü sağlatım süreci bu sayede gerçekleşecektir. Geriye dönüş, düşlemlerde kaynağa dönüşü imlemekte; Pompei'nin külleri altında kalan Gradiva'nın izlerine Hanold özsevisel itileri sayesinde kavuşacaktır. Bunun için uyarılması gerekmektedir. Vezüv yanardağının eski kalıntıları arasında belleğini yitirmiş birinin düşünsel kazısı ile arkeolog olan Hanold'un anılarının/çocukluk dönemi yaşantılarının kazısı eşdeş bir süreç içinde kurgulanmıştır. Vezüv içindekileri çıkarmış olduğundan, aynı eylemin Hanold'da gerçekleşmesi için aynı ortam koşullarının uyarılarına yakın olmak dürtüsü hezeyan şeklinde içinde kaynamaktadır. Bunun dingin hal alması eski ile (bilinçdışına itilmiş baskıların) yüzleşmesi ve sorunsal ağı çözmesi gerekmektedir. Yazar kendine özgü kurgu becerisiyle bunu Hanold üzerinden başarmakta, kahramanı üzerinden kendisinin de terapi zeminin hazırlamaktadır. Ölü/canlı özdeşleşmeleri eşliğinde Gradiva ile Zoe düşlemleriyle bu hesaplaşmayı sürdüren Hanold (*Gradiva*: 80), hayal gücünün kendisine oynadığı oyunun akışı içinde tutkusunun gerçekliğine inanmak zorunluluğu hisseder. Bu oyunda sevisel bir nüks ortamı yakalama imkânı bulur. Mezarlık yolundan ilerlerken ölüm imgeleri arasında kendisine çıkış yolları arar. Gradiva ile tekrar görüşmek üzere ayrıldıklarından bu yana yeni düşlemlerin sanrıları içinde Gradiva'nın ayak izlerinden Zoe'nin hayali gerçeğine rastlar. Onu konuşturur, onunla geçmişi hakkında hesaplaşır. Çocukluk döneminde işlediği sır kalmış suçundan utanç duyar. Zoe, onun çocukluk anısının utanç duvarıdır. Acındırma ve acıma süreçlerinden sonra arınma evresi baş gösterir. Bu barışıklığın güç sağlayıcısı, Pompei olmuştur. Pompei, bu anlamda Hanold'un geri dönüş ortamıdır; bilinçdışının itimleri'nin saklı kutusudur. Bunun açılması çocukluk anılarıyla saplanmıştır. Bu oyunda uyarıcı rolünü Gradiva üzerinden Zoe imgesi üstlenmiştir (*Gradiva*: 118).

Pencere ve Kapı İmgesi

Anlatı boyunca Hanold'un duygu tıkanıklarının sinir uçlarını uyaran hayvan ve çiçek imgeleri olmuştur. Çiçekler üzerinden yaşam ve ölüm olgularına kimi kesintili açıklamalar getirmeye hezeyanlar sayesinde yeltenmiş; kimi zaman da değişik hayvan imgeleriyle sanrılarına çıkış yolu aramıştır Hanold. Bu imgelerin psikanalitik süreçlerdeki önemini, anlatının kurgusundan anlamak kolaylaşmaktadır. Güneş'le özdeşleşen otel *Albergo del Sole*, hezeyan karanlığından kurtuluş evresine *ışık* öncülüğünde çıkışı/kurtuluşu/kaçışı imleyen etkisi ile sağaltımı tamamlamaya götüren süreci başlatır (Freud 1999: 319). Gradiva, zoolog babasıyla bir düşlemin ana gövdesinde yer alır ve yazarın hayal gücünün eşliğinde Hanold ile *Güneş'te* (sole) sözcüğü ile ortak bir düşlemsel iletişime girer. Saçma, tuhaf ve gizil bir düşün uzantısı olan hezeyanlı gerçeklik, bilinçdışı itimlerin yeraltında kalmış kalıntıları gibi bilinçüstüne çıkamaya yol alır. Bu sürecin ön aşamalarını, *pencere* ve kapı yerine işlev üstlenen *aralık* imgelerinde göstermektedir yazar (*Gradiva*: 93). Pompei'nin tarihte kalmış gizemli kül örtüsü ve altındaki olgular ile Hanold'un bilinçdışına itilmiş bastırılmış sevisel olguları bu çıkış bildirimli imgeler sayesinde açığa çıkmaktadır (Freud 1999: 292). Kapalı mekân ile

bilinçdışı itimler kutusu, bu bağlamda bir mahkûm hücrelerini, bireyin tıkanık yaşamının içe kapalı tutsaklığını göstermektedir. Yazar ustaca, bu aşamada oyunun yönlendiricisi rolünde gördüğü hayaller yoluyla kahramanlarının ruh derinliklerine iner ve orada yuvalanmış, bastırılmış isteklerin/beklentilerin nevrotik salınımlarını ve hezeyanlı durumlarını dışa çıkarmaya çabalar. Düş, bir gerçek gerçekleştirmedir tezinden yola koyularak, bu çıkışın öncü uyanlarını, hayvanlardan ve onların doğal özelliklerinden yararlanarak kurgular. Bu hayvan türleri, kuş, kanarya, kertenkele, sinek, yılan, böcek (kafadaki böcek) (Freud 1999: 268) olarak ortaya çıkmaktadır.

Edebiyatta grotesk unsurların, kavramların anlam kuşağına ikircikli anlamlar yerleştirme sanatı olduğunu ve gerçek anlamın dışında bir anlam alanı yarattığı sanatsal bir gösterimdir. Anılan anlamın derin içeriğini kazı yoluyla girilip, sanatsal bir ahenk süslemesiyle okurun imgeleminde yeni açılımlar üretmesi yazarın kurgusunun ana amaçları arasındadır. Kafkaesk bir anıştırma sayesinde *böcek* ve onun üretim imgesi olarak betimlenen ruhsal devinimler, yazarın hayal gücünün sanatsal bir boyutla nasıl derinlik kazandığı göstermektedir (Ernst 1995: 139). Bireylerin dönüştüğü edebiyat dünyasının kurgu evreninde, hayaller de derinlik psikolojisinin verileriyle düşlemlere (Tagtraum-hezeyanlara) ve ürkünç düşlere (Alptraum) dokunarak derinlik kazanabilmektedir. *Gradiva* anlatısı üzerinden yazar, sözü edilen düş ve düşlem odaklı bilinçdışı durumları, ruhsal devinimlerin geçmişe dönük nevrotik yansımaları olarak sanatsal üretim becerileriyle donatmıştır. *Sinek*, *böcek* ve *yılan* gibi motiflerin imgesel düzlemde anlam aralıklarına anlatı kişinin ruhsal hezeyanlarını eklemleyerek, derinlik psikolojisinin yönlerinin uygulanmasına ustaca zemin hazırlayabilmiştir. Bu canlıların doğada delik, yarık, aralık ve kovuk gibi yerlerde barınak/yaşam alanı oluşturdukları verisinden çıkarak, bireyin bilinçdışı itimleri'nin baskılı ve saklı olduğu yerlerle özdeşlik oluşturmuştur (bkz. Liewerschiedt 1987: 212). Bir yılan ve kertenkele için bu aralık/kovuk yaşamsal anlamıyla öne çıkarken, Hanold'un bilinçdışı durumlarının kovuk, yeraltı barınağı, saklı delik gibi eşdeğer alanlarla benzeştirilmesi ruhçözümsel süreçler adına belli bir amaç taşımaktadır (Freud 1999: 314). Bu durum bir anlamda latent (kapalı) ruhsal durumların manifest (açık) düşlem yansımaları olarak somutlaştırılmış açıklamalar olarak görülebilmektedir. *Gradiva*'nın gözden kaybolduğu evdeki revakın duvarında Hanold'un bir *aralık* keşfettiği göze çarpmaktadır. Bu aralık, Hanold'un hezeyanında önemli bir değişikliğe yol açmış; bu sayede *Gradiva*'nın, küllerin altında değil de kendisine özgü özel bir barınakta kaldığı sanısına kapılmıştır. Bu değişim, onun için sağaltım sürecinin önemli bir parçasıdır. Aralıktan süzülüp giden *Gradiva*, bir kertenkele imgesi ile özdeşleştirilerek yaşamda kalımlı olma olasılığını artırmaktadır. Aralık, kertenkele ve yaşamda devamlılık sürecini bildirirken, bilinçdışı itimlerin de yuvalandığı barınağı imlemektedir. Daha sonraki aşamada bir *kuş* imgesiyle karşılaşır okur. Önceki bölümlerin bir uzantısı olan (kanarya) *kuş*, görünmeyen, bilinmeyen bir evrenden gelmektedir. Kertenkeleyi gagasıyla kapıp götüren kuş, saklı bilinçdışı nevrotik durumların silinmesine zemin hazırlayan sağaltımın diğer bir parçasını imlemektedir (Freud 1999: 311). *Kanarya* ve *kafes* imgeleriyle de yine aynı paralelde yer alan sağaltım evrelerinin düşlemsel öğeleri betimlenmektedir denebilir. Kafesten kaçış olayı, gizil

duyguların bastırılmış halinden kurtulmayı göstererek, sağaltım sürecinin en son evresine anlam kattığı açıkça görülmektedir (Freud 1999: 304).

Bir diğer önemli imge olan *pencere* imgesi, anlatının düşlem sürecinde Hanold'un hezeyanlarında yeni açılımlar başlatan bir etki yaratmaktadır. Bir çıkış veya kurtuluş gösterilene olarak imgelemede yer alan bu uyarıcı, Hanold'un psikoza varan duygu değişimlerinin dinginliğini tetikleyen önemli bir katartik olgudur. *Pencere*'nin kendinde uyandırdığı derin hislenmenin etkisiyle kendisini çocukluk yıllarındaki sevgilinin yerdesi ortamında bulur ve yeniden boyutlanmış olan hezeyanının gerçekle bütünleşmiş etkisini derinden hissederek. Bu değişim, onun ruhsal dinginliğini daha da artırır. Sağaltımın umut, çıkış, kurtuluş sürecine açılan *pencere*, anlatının yazarının derin öngörüsü ve hayal gücünün bir yansıması olarak kahramanların ruh dünyalarının derinliklerinde devinen duygu karmaşasına ve sonrası sağaltımına zincirleme reaksiyon biçiminde etki eder (*Gradiva*: 133). Bu sahne ruhçözümsel olarak şu ifadelerle betimlenmektedir:

Zoe'nin yakında bulunduğu ilişkin belirtiler, onun sokakta boy göstermesi ve Hanold'un penceresinin hemen karşısında bir yerde kanaryasının ötüşü, düşün etkisini güçlendirmekte, erotik duyguları için baş gösteren bu tehlike dolayısıyla da kahramanımız soluğu kaçmakta almaktadır. Gezi, içindeki sevisel özlemin düşteki hamlesinden sonra Hanold'un karşı koyma gücünün kendini toparlamasından, canlı ve hal'de yaşayan sevgilisinden kaçıp uzaklaşma isteğinden kaynaklanır. Gezi pratikte bilinçdışına itim olayının bir zaferi anlamına gelir; nasıl ki daha önce kadın ve kızların "yürüyüşüne ilişkin" araştırmalarında erotik duygular zaferi kazanmışsa, hezeyanda üstünlüğü ele geçiren bu kez bilinçdışına itilmiş içeriklerdir. Gelgelelim savaşın ileri geri salınan durumunda alınan kararlar her zaman uzlaşma niteliği taşır; yaşayan Zoe'den Hanold'u çekip uzaklara, Pompei'ye götüren gezi en azından kahramanımızı Zoe'nin yerdesi Gradiva'ya yaklaştırır. Latent düş düşüncelerine karşın çıkılan gezi, Pompei'nin yolunu gösteren düş içeriğinin gereğini yerine getirir. Böylece erotik duygular ve onlara karşı duran güç ne zaman savaşa tutuşsa, hezeyan her seferinde işin içinden zaferle çıkar. (Freud 1999: 305)

Yazar, üstün hayal gücünün tanı ve işlem sürecindeki becerilerinin sonucu olarak eserinde, olay örgüsünde ve şahıs kadrosunda yer alan birincil ve ikincil karakterlerde donattığı ruhsal içerikler sayesinde ruhçözümleyicilere parmak ısırttıracak bir ustalık sergilemektedir. Kahramanların düş ve düşlemlerinde yer alan olaylar zinciri ve salınıp durakları psikanaliz yöntemine açıktan malzemeler sunmaktadır. Zaman aralığındaki en eski ve en yeni ilişki ağı, bilinçdışı itimlerin çocukluk ve olgunluk/yeni dönemdeki algı durumlarıyla eşdeğer ve özdeş bir aralık oluşturmaktadır. En eskinin kalıntıları, Pompei'nin külleri altındaki imgelerle imlenirken, en yeninin düşlemsel durumları Gradiva'da dan Zoe'ye öykünerek içerik kazanır. Eskin'in bastırılmış yoğunluğundan/ağırlığından Yeni'nin düşlemsel verileriyle sıyrılmak, sayrılı ve sanrılı bir sürecin savaşımının ardı sıra gelen bir sağaltımla tamamlanmaktadır. Yazarın özyaşamsal izlerinin de önemli bir etkisinin okunabildiği bu durumlar ve ilişkiler ağı, birey, yazgı, dış uyaranlar ve iç devinimlerin patolojik bileşkesi içinde özdeş bir değer kazanmaktadır. Bu yanı sıra ruhçözümsel yöntemin kişilik analizlerinde önbuluş dönemlerine uzanan terapi odaklı etkisinin kesinliği bir kez daha somut olarak ortaya çıkmaktadır (Adler 2006: 41). Edebiyatın antropolojisi, yanı sıra sosyolojisinin de gereği insan merkezli bilmececi durumlarının tanımlanması iç bileşenlerinin sorunsal ağının çözüme kavuşmasına bağlı

olduğu açıkça görülmektedir. Edebiyatın terapi etkisinin gerçeği de bu işlemlere katıldığında, psikanaliz ile olan yakınlığının yöntemsel süreçlerde etkisi daha da hissedilmektedir (bkz. Bauman / Mazzeo 2019: 142).

Sonuç

Yaşamı tüm parametreleriyle konu edinen edebiyat, psikanaliz yönteminin verileriyle uğraş alanını insan ve onun düş dünyası evreninde ayrıntılandırarak boyutlandırmaktadır. Bu yanılla edebiyatın çalışma alanı, insanı ve onun bilmecemsi bilinmeyenlerine inme yolculuğunu içine almaktadır. Bu bir anlamda insanın tüm bileşenleriyle birlikte keşfedilme yolculuğu anlamına gelmektedir. Bu süreçte en önemli katkıyı, yazarın üretim becerisine bağlı öznel çözümlenmeleri sağlamaktadır. İnsanın gizemli dünyasının açılımlarının, onun ruh derinliklerinde saklı biçimde barınmakta olduğu gerçeği, ruhçözümsel yöntemin sağaltım sürecinin kaçınılmazlığını kendiliğinden doğurmaktadır. Bu bağlamda ele alınan *Gradya* anlatısı; içerik, konu bağlamı, şahıs kadrosu, başkahramanın düş ve düşlemlerle örülü kurgu dünyası pek çok açıdan psikanalitik unsurlar barındırmaktadır. Kahramanın ruh dünyasının gizemli içeriğini açığa çıkarmanın en etkili yollarından biri olan edebiyat ve onun terapiye bağlı sağaltım süreci, ruhçözümsel yöntemlere eşdeğerde bir öneme sahip olduğunu ispatlamaktadır. Yazarın hayal gücünün, üretim faaliyetlerinde ve çözümsel süreçlerde hekimin kuramlarının oldukça üstünde ve önünde olduğu gerçeğini de burada anmakta yarar vardır. Kuramların sınırlılığına ve bilimsel normlara bağlılığı yanında, yazarın hayal gücünün sınırsızlığı bu kanıyı desteklemektedir. Ortak nokta ise yazarın da hekimin de aynı sorun kaynaklarından besleniyor olmasıdır; ancak yaklaşım biçimleri, yani sorunları ele alma yöntemleri farklıdır. Psikiyatrin yöntemi, başka kişilerde anormal ruhsal olayların bilinçli gözlemlenmesinden, bunlara egemen yasaların ele geçirilip dile getirilmesinden oluşuyor. Yazarın yöntemi ise başka bir yolda ilerlemektedir. O dikkatini kendi ruhundaki bilinçsiz'e yöneltiyor ve bu bilinçsiz'in gelişim süreçlerine kulak veriyor. Bilinçli bir eleştiriyle onları baskılamayarak sanatsal dışavurumlarına izin veriyor. Eser bağlamında bakılacak olursa Jensen'in *Gardiva*'sındaki hezeyanın oluşum ve sağaltım süreciyle, düşleri psikanalizin yöntemleriyle irdelemek kuşkusuz tüm uğraşların üstünde yer alabilecek bir çabaya değer niteliğindedir.

Kaynakça

- Adler, Alfred** (2006): *İnsanı Tanıma Sanatı*. (çev. Kamuran Şipal). İstanbul: Say Yayınları.
- Adler, Alfred** (2008): *Nevroz Sorunları*, (çev. Ali Kılıçoğlu). İstanbul: Say Yayınları.
- Bauman, Zigmund / Mazzeo, Riccardo** (2019): *Edebiyata Övgü*. (çev. Akın Emre Pilgir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bernhard, Thomas** (1975): *Deutschland erzählt*. (Hg.): Benno von Wiese. Frankfurt a. Main: Fischer Verlag.
- Bülbül, Melik** (2008): Arthur Schnitzler'in "Fräulein Else" ve İnci Aral'ın "Gelin" Adlı Öykülerinde Kadın Profili. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Erzurum. Sayı 1. 221-229.

- Bülbül, Melik** (2019): Toplumsal Gerçeğin Dönüştürdüğü Bireyin Rüya ve Oyun Kıskaçındaki Rolü: Dönüşüm (Die Verwandlung). *Turkish Studies- Language and Literature*. Volume 14 Issue 3, 1127-1136. <http://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.22884>.
- Bülbül, Melik** (2022): *Edebiyat Evreninde Yazarın Dijital Dönüşüm Anksiyetesi*. Germanistik im digitalen Wandel / Dijital Evriminde Germanistik. Edirne: Trakya Üniversitesi Yayınları.
- Eco, Umberto** (2017): *Edebiyata Dair*. İstanbul: Can Yayınları.
- Ernst, Fischer** (1995): *Franz Kafka*. İstanbul: BFS Yayınları.
- Freud, Sigmund** (1900): *Traumdeutung*. P. F. L. Gesammelte Werke (18 Bände). 1-17 Bde. London 1940-52, 18. Bd. Frankfurt a. M.: S. Fischer Verlag.
- Freud, Sigmund** (1924): *Psychoanalytische Studien an Werken der Dichtung und Kunst*: Wien.
- Freud, Sigmund** (1986): *Yaşamım ve Psikanaliz*. (çev. Kmuran Şipal). İstanbul: Say Yayınları.
- Freud, Sigmund** (1999): *Sanat ve Edebiyat. Der Wahn und Träume in W. Jensens Gradiva*. Gesammelte Werke in Wien. (Çev. Emre Kapkın ve A. Tekşen Kapkın). İstanbul: Payel Yayınları.
- Freud, Sigmund** (2004): *Sanat ve Sanatçılar Üzerine*. (çev. Kamuran Şipal). İstanbul: YKY.
- Frisch, Max** (1950): *Tagebuch. 1946-49*. Frankfurt: Suhrkamp Verlag.
- Jensen, Wilhelm** (1907): *Gradiva*. Neue Freie Presse. Wien: Fischer Taschenbuch Verlag.
- Liewerschiedt, Dieter** (1987): *Schlüssel zur Literatur*. Düsseldorf. Wien. New York: Econ Verlag.
- Murakami, Haruki** (2007): *Koşmasaydım Yazamazdım*. İstanbul: Doğan Yayıncılık.
- Pankau, Johannes G.** (2007): Das weite Land. Schnitzler als Psychologe. *Interpretationen Arthur Schnitzler. Dramen und Erzählungen*. (Hrsg. von H. J. Kim und Günter Sasse). Stuttgart: Reclam.
- Schnitzler, Arthur** (1970): *Gesammelte Werke. Die Erzählenden Schriften*. 2. Band. Frankfurt a. M.: S. Fischer Verlag.
- Zweig, Stefan** (2004): *Üç Büyük Usta*. Balzac - Dickens – Dostoyevski. (çev. Nafer Ermiş). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.